

ÚSTAV STÁTU A PRÁVA

AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY, v. v. i.

Národní 18, 116 00 Praha 1
Tel. ústř. 221 990 711, sekr. 224 933 494, fax 224 933 056
E-mail: ilaw@ilaw.cas.cz

V Praze dne 12. dubna 2007
Čj. 19/43/07/ST

ODBORNÝ POSUDEK

K **obecné otázce**, zda církev katolická svůj majetek pouze spravovala a nevlastnila, je třeba přistupovat historicky, protože zde došlo k nespornému vývoji. Takový závěr je určitě zcela pravdivý pro středověk, kdy král zcela podle své vůle (omezené nikoliv právně, ale jen mocensky) církevním subjektům majetek věnoval a opět odebíral. Král Jan Lucemburský například běžně dával církevní statky do zástavy za půjčky, které sám přijímal, a královi věřitelé tyto zástavy přijímali a podle okolností i realizovali; to samo o sobě je dostatečným důkazem toho, že církvi původně nesvědčilo skutečné právo vlastnické, když dvě smluvní strany (král a jeho věřitel) na ně naprosto nehleděli jako na vlastnictví třetí, na jejich vzájemné transakci nezúčastněné osoby.

Toto přetrvало až do doby, kdy se počalo vytvářet moderní občanské právo, a s ním spojená představa o vlastnictví. Ještě před občanským zákoníkem z r. 1811 bylo asi celkem nesporné, že vlastnictví církve je vlastnictvím veřejným, nikoliv jejím soukromým: „Názor doby josefínské hleděl na jmění církevní jako na takové, které nepřestalo být jměním státním.“¹

Po občanském zákoníku z r. 1811 zákonitě docházelo k postupné emancipaci církevního vlastnictví (ze známých důvodů, které zde není třeba rozebírat, bylo pod státní kuratelou: jejím důvodem naprosto nebyl prospěch státu, ale naopak péče státu o to, aby se církevní majetek nezmenšoval a nepřestal sloužit kultu). To byl významný krok k tomu, aby vlastnictví církve bylo chápáno jako skutečné vlastnictví. (Argument: Kdyby se o skutečné

¹ Slovník veřejného práva čsl., Brno 1932, sv. II, str. 156, heslo „Katolická církev“

vlastnictví nejednalo, nebylo by třeba je podrobovat státní kuratele upravené předpisy veřejného práva.)

Ve 20. století už je zapotřebí tento proces považovat za završený, církev se plnoprávným vlastníkem stala. (Argument: Pozemková reforma, zákon č. 32/1918 Sb. o obstarání velkostatků a zákon č. 215/1919 Sb. o zabránění velkého majetku pozemkového, zacházela s církevními majiteli zcela stejně jako s jakýmikoliv jinými soukromými vlastníky.)

Modus vivendi (1928) na věc pohlíží zcela v tomto duchu, když jeho čl. II. hovoří o správě „*církevních statků nemovitých a movitých v Československu, které jsou nyní zajištěny vnucenou správou*“: Má tím nepochybně na mysli, že tehdy platná veřejnoprávní omezení dispozice s majetkem jsou jednostranným opatřením státu vyplývajícím z jeho suverenity, a označuje je za „zatímní“; tzn. smluvně se zavazuje je odstranit po splnění určitých podmínek.

K jednotlivým bodům dotazu:

Ad 1)

Katolická církev už v době po zákonu č. 142/1947 Sb. zcela nepochybně byla vlastníkem majetku, který revizi pozemkové reformy podléhal (zcela stejně jako u majetku podlehnuvšímu už původní pozemkové reformě zahájené r. 1919). To z toho důvodu, že tehdy platný občanský zákoník z r. 1811 – jak řečeno shora v obecné části – už považoval církev za jednoho z vlastníků. Znal pouze některé odchylky od obecného režimu vlastnického: Zejména v § 1472 prodlužoval lhůtu pro vydržení proti církvi, analogicky pak i v § 1485 lhůtu pro promlčení proti církvi. Činil tak v ustanovení společném pro církev, stát a obce. Není podstatné, že obsahem této normy bylo poskytnutí určitého privilegia; podstatné je, že se zde církev uvádí mezi ostatními privilegovanými vlastníky, a na rozdíl od vlastníků neprivilegovaných (ve smyslu lhůt vydržecích a promlčecích). Církev prostě byla jedním z vlastníků, přičemž vůči některým z nich se uplatňovala jiná než obecná promlčecí lhůta.

Ad 2)

Nelze říci, že by vlastnictví církevních subjektů bylo vlastnictvím omezeným, taková kategorie podle o.z.o. neexistuje. Existují podle něho jen „omezení vlastnictví“ (§ 358), jimiž se ovšem rozuměla soukromoprávní stránka věci, zejména věcná břemena; to jistě v jednotlivých případech i u církevního majetku nastávalo, nemá to však sebemenší význam pro nějaké omezení vlastnického práva ve smyslu dotazu formulovaného MK.

Jiná věc je rovněž civilněprávní otázka vlastnictví úplného a vlastnictví děleného (§ 357). O.z.o. tímto ustanovením musel reflektovat tehdy ještě existující vztahy poddanské,

jakož i léna a duchovní benefícia. V tomto smyslu by bylo možno použít termínu „omezené vlastnictví“, protože církevní subjekty mohly mít a mívaly jak postavení vrchního vlastníka, tak i postavení vlastníka užitkového.²

Ve smyslu občanskoprávním je třeba v rozhodné době církev zásadně považovat za úplného vlastníka (srv. i právní domněnku založenou v § 360 o.z.o.). I kdyby se v jednotlivých případech (jaké by se jistě našly) jednalo o dělené vlastnictví, je to stále jen občanskoprávní situace, která mohla nastat i u jakéhokoliv jiného než církevního subjektu, a nezakládá tedy nějakou „nerovnoprávnost“ církevního vlastníka proti jiným vlastníkům.

Ad 3)

Zpracovateli tohoto posudku není známo, že by jiná kategorie subjektů než stát, obce a církev podléhal nějaké podobné veřejnoprávní ochraně a doзору.

Ad 4)

Pokud by jakýkoliv dřívější majetek byl převeden do vlastnictví církevních subjektů, není sebemenším problémem fakt, že obsah jejich vlastnického práva by byl jiný (roz. „širší“) než jaký byl v době před odnětím. Jako argument lze uvést, že zákonem č. 298/1990 Sb., o úpravě některých majetkových vztahů řeholních řádů a kongregací a arcibiskupství olomouckého, se vlastnictvím Řádu svaté Voršily Římské Unie stala budova Národního divadla č.p. 1435 v k.ú. Praha 1, která tomuto řádu nikdy v historii nepatřila, a bez prodlení ji řád smluvně převedl do vlastnictví obchodní firmy. Tím méně by pak tedy bylo možno namítat, že nový církevní vlastník nějaké na něho převedené nemovitosti získal jen širší dispoziční oprávnění, než jaké mu svědčilo v minulosti k nemovitosti, kterou v minulosti skutečně vlastnil.

Ad 5)

Odpověď na tuto otázku podle mého názoru odpadá vzhledem k závěru učiněnému shora ad 4). Především není důvod posuzovat, zda dřívější omezení dispozic s vlastnictvím církve by bylo v souladu s dnešními předpisy na úrovni ústavního zákona. Jednalo se o omezení veřejnoprávní (zejm. podle dnes již zrušeného zákona č. 50/1874 ř. z., o vnějších poměrech církve katolické), která dnes neexistují. Byly-li by nějaké nemovitosti dnes

² Vysoce autoritativní prvorepublikový komentář ještě konstatuje, že tyto rozdíly jsou dosud dosti závažné prakticky, a že „Blansko je dodnes lénem arcibiskupa olomouckého“ (který tedy měl jen postavení vrchního vlastníka) – J. Sedláček, Vlastnické právo, Praha 1935, str. 52-53.

zákonem převedeny na církevní subjekty, pak by tyto subjekty prostě získaly vlastnictví s obsahem podle dnešních předpisů, a považuji v tom případě za zbytečné vůbec uvažovat o širší dispozičních oprávnění vlastníka v současnosti a v minulosti.

Ostatně bylo judikováno v souvislosti s uplatněním restitučního nároku podle zák. č. 403/1990 Sb., že Římskokatolická církev a její organizační složky jsou soukromými právníckými osobami³. Převod jakéhokoli majetku státu do vlastnictví církve je tedy i z tohoto hlediska dne převodem do vlastnictví soukromé osoby.

JUDr. Jaroslav Zachariáš, CSc.
pověřen řízením

³ Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 4. května 1994 sp. zn. 3 Cdo 228/93
(Publikováno v časopise *Právní rozhledy*, č. 8/1994, str. 294)